

## **EL CALENDARI, EL NADAL I EL CARNAVAL**

Jan Grau

Si ens fixem en el que etimològicament vol dir desembre, veurem com prové de la xifra deu, així com setembre del set, octubre del vuit i novembre del nou. En canvi, en el nostre calendari cada un d'aquests mesos correspon respectivament als nou, deu, onze i dotze. Aquesta com tantes altres coses que formen part de la nostra vida, serien intrigants sinó en coneguéssim el significat.

Per començar, el mot calendari prové de la paraula llatina *calendarium*, que era amb la qual s'anomenava el registre o llibre de compte on anotaven els cobraments i els pagaments prestades.

El calendari romà, segons la llegendes té origen en el que va instituir Ròmul, el mític fundador de Roma. Després se'n van fer diverses reformes, però sempre començava al mes de març i acabava amb un mes de febrer que oscil·lava de dies segons les modificacions que s'hi anaven fent. Al segle XVI, el papa Gregori XIII va fer la reforma d'aquest calendari convertint-lo en l'actual. La principal característica van ser els anys de traspàs tal i com els tenim ara.

Així teòricament cada quatre anys s'hi afegeix un dia al mes de febrer, però pràcticament són de traspàs tots els anys en els quals les dues últimes xifres són divisibles per quatre i en el cas d'anys acabats amb dos zeros, són de traspàs els que el número sencer de l'any és divisible per quatre-cents. Per aquest motiu l'any 2000 serà de traspàs, però el 2100 no.

En la reforma gregoriana del calendari l'any es basa en dos grans cicles, el de Pasqua i el de Nadal. El primer parteix del calendari litúrgic, que al seu temps prové del calendari hebreu, basat en els cicles de la lluna. Així, la Pasqua Florida és el primer diumenge després de la primera lluna plena de primavera i de retruc en deriva la mobilitat del Carnaval, del Corpus i de la Pasqua Granada. El cicle de Nadal en canvi, ha quedat fixat a partir del dia 25 de desembre del nostre calendari solar, corresponent a la festa romana del naixement del Sol, equiparant aquest simbolisme al de Crist, interpretat com a veritable sol dels homes.

El Nadal és el preludi de Carnaval, en aquest mateix ordre de coses poc conegudes, quan per Nadal celebrem els Sants Innocents o a Montserrat té lloc la festa del Bisbetó, estem rememorant les festes romanes de les quals es diu que deriven els nostres carnavals: *Matronalia*, *Lupercalia* i *Saturnalia*.

Existeixen un seguit de paral·lelismes entre les nostres festes i les romanes. Per exemple les *Matronalia*, les festes de les dones que commemoraven el rapte de les sàbines per part dels romans, les podem ubicar en el nostre calendari festiu al dia 5 de febrer, diada de Santa Àgata. En aquesta diada era general a tot el país celebrar la festa de les dones, potser al lloc on s'ha conservat amb més personalitat ha estat a Riba-roja d'Ebre, on l'alcalde cedeix el poder a una alcaldessa en un ple municipal i amb tota la cerimònia corresponent. També se celebren festes de la dones a Bot i a la Fatarella (Terra Alta) a l'Ampolla (Baix Ebre), a Bossòst (Val d'Aran), entre d'altres indrets.

Les *Lupercalia* consistien bàsicament en un ritual de fecundació i protecció dels ramats, en el qual la disfressa jugava un paper molt important i l'embriaguesa també, dos elements molt presents als nostres carnavals. Les dates coincideixen bastant amb la nostra "*Setmana dels Barbuts*" en la qual tots els sants són barbuts i una mica asalvatjats, tots menys Sant Sebastià, que justament és més aviat finet, excessivament finet. En aquesta "*Setmana dels Barbuts*" hi ha Sant Antoni Abat i la seva advocació sobre els animals, segons uns els de peu rodó, però en general tots els domèstics.

Per que fa a les *Saturnalia*, eren festes molt celebrades pels esclaus i les classes econòmicament dèbils, invertint l'ordre jeràrquic establert, capgirant els papers socials i entronitzant un rei efímer, un abat dels boigs, un rei Carnestoltes.

Les Saturnalies entronquen directament amb el nostre carnaval, amb la inversió de l'ordre establert, però també estan vinculades amb celebracions que avui són en el cicle de Nadal. L'elecció d'un dèbil com a cap, s'escenifica cada any en la festa del Bisbetó que té lloc a Montserrat el 6 de desembre, diada de Sant Nicolau, quan un escolanet dels nous vinguts és elegit bisbetó. També és una festa vinculada amb el carnaval la diada dels Sants Innocents, amb les seves bromes i amb una permissivitat similar a la de les Saturnalia.

El nostre calendari és un sac de sorpreses, un compendi d'història que ens entronca amb els nostres avantpassats i el Nadal una festa cabdal, que lliga directament amb l'inici de l'any solar, encara que per culpa del calendari gregorià, mai coincideixi amb el solstici d'hivern.

Jan Grau  
17/09/1999